DOMSTOLENS DOM (Sjette Afdeling)

6. december 2001 *

I sag C-472/99,

angående en anmodning, som Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien (Østrig) i medfør af artikel 234 EF har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Clean Car Autoservice GmbH

mod

Stadt Wien,

Republik Österreich,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af artikel 104, stk. 5, første afsnit, i Domstolens procesreglement, kodificeret udgave af 6. marts 1999 (1999/C 65/01) (EFT C 65, s. 1),

* Processprog: tysk.

har

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

sammensat af formanden for Anden Afdeling, N. Colneric, som fungerende formand for Sjette Afdeling, og dommerne C. Gulmann, J.-P. Puissochet, R. Schintgen (refererende dommer) og V. Skouris,

generaladvokat: L.A. Geelhoed
justitssekretær: ekspeditionssekretær H.A. Rühl,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— Clean Car Autoservice GmbH ved Rechtsanwalt C. Kerres

— Stadt Wien ved Rechtsanwalt A.P. Musil

— Republik Österreich ved H. Tuma, som befuldmægtiget

— den østrigske regering ved C. Pesendorfer, som befuldmægtiget

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved U. Wölker, som befuldmægtiget,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at der i retsmødet den 10. maj 2001 er afgivet mundtlige indlæg af Clean Car Autoservice GmbH ved Rechtsanwalt W.L. Weh og Rechtsanwalt S. Harg, af Republik Österreich ved H. Tuma, og af Kommissionen ved U. Wölker,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 12. juli 2001,

afsagt følgende

Dom

1 Ved kendelse af 9. september 1999, indgået til Domstolen den 9. december 1999, har Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien i medfør af artikel 234 EF stillet et præjudicielt spørgsmål vedrørende fortolkningen af artikel 104, stk. 5, første afsnit, i Domstolens procesreglement, kodificeret udgave af 6. marts 1999 (1999/C 65/01) (EFT C 65, s. 1).

2 Spørgsmålet er blevet rejst under en sag mellem Clean Car Autoservice GmbH, Wien (Østrig) (herefter »Clean Car«), og Stadt Wien og Republik Österreich vedrørende erstatning af sagsomkostninger, som Clean Car har afholdt i forbindelse med den præjudicielle sag, der gav anledning til dommen af 7. maj 1998, sag C-350/96, Clean Car Autoservice (Sml. I, s. 2521).

3 I Clean Car Autoservice-dommen besvarede Domstolen to spørgsmål fra Verwaltungsgerichtshof (Østrig), der var opstået inden for rammerne af en sag mellem Clean Car og Landeshauptmann von Wien (Wiens Ministerpræsident), der havde afvist en anmeldelse, som Clean Car havde indgivet med henblik på udøvelse af erhvervsmæssig virksomhed, med den begrundelse, at den herved udpegede bestyrer ikke havde bopæl i Østrig.

4 I punkt 2 i Clean Car Autoservice-dommens konklusion udtalte Domstolen:

»[EF]-traktatens artikel 48 er til hinder for, at en medlemsstat foreskriver, at en forretningsindehaver, som driver næring som håndværker, handlende eller industridrivende på denne medlemsstats område, kun kan udpege en bestyrer, som har bopæl i den pågældende medlemsstat.«

5 Med hensyn til sagens omkostninger udtalte Domstolen i Clean Car Autoservice-dommens præmis 44 følgende:

»[...] Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.«

6 Efter Clean Car Autoservice-dommen traf Verwaltungsgerichtshof afgørelse i Clean Car's sag og tildelte selskabet som vindende part et beløb på 12 860 ATS i erstatning af sagsomkostninger.

7 Det fremgår af sagen, at afgørelsen vedrørende erstatningen af sagsomkostninger var truffet med hjemmel i §§ 47-60 i Verwaltungsgerichtshofgesetz (lov om Verwaltungsgerichtshof) af 1985 (BGBl nr. 10/1985, herefter »loven af 1985«) og Verordnung des Bundeskanzlers über die Pauschalierung der Aufwandersätze im Verfahren vor dem Verwaltungsgerichtshof (forbundskanslerens forordning om fastsættelse af godtgørelse af omkostninger i forbindelse med sager ved Verwaltungsgerichtshof) af 1994 (BGBl nr. 416/1994, herefter »forordningen af 1994«).

8 I henhold til § 58 i loven af 1985 bærer hver part sine egne omkostninger, såfremt §§ 47-56 ikke bestemmer andet. Ifølge den nationale ret er dette tilfældet med hensyn til omkostninger, der er afholdt i forbindelse med en præjudiciel sag, idet hverken loven af 1985 eller forordningen af 1994 bestemmer noget særligt i den henseende.

9 Ved en sag anlagt den 18. februar 1999 har Clean Car ved Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien nedlagt påstand, om at Stadt Wien og Republik Österreich tilpligtes at betale selskabet et beløb på 60 000 ATS med tillæg af rente 5% årligt fra den 8. maj 1998, til dækning af de sagsomkostninger, som det havde afholdt i forbindelse med den præjudicielle sag, der havde givet anledning til Clean Car Autoservice-dommen. I et supplerende indlæg af 17. maj 1999 har Clean Car støttet sit krav på »enhver tænkelig juridisk begrundelse« og navnlig på de to sagsøgtes ansvar som offentlige myndigheder.

10 De sagsøgte har for den forelæggende ret principielt bestridt, at Clean Car kan fremsætte et sådant krav. De har gjort gældende, at det i henhold til procesreglementets artikel 104, stk. 5, tilkommer den nationale ret, der skal tage stilling til hovedsagen, at træffe afgørelse om sagens omkostninger, hvilket udelukkende skal ske i henhold til bestemmelserne i den nationale procesret. Dette har Verwaltungsgerichtshof gjort, idet denne ret har tildelt Clean Car beløbet på 12 860 ATS i medfør af loven af 1985 og forordningen af 1994.

11 Da Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien finder, at løsningen af tvisten, som den behandler, under disse omstændigheder afhænger af en fortolkning af en fællesskabsretlig bestemmelse, har retten besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Hvorledes skal artikel 104, stk. 5, i procesreglementet for EF-Domstolen fortolkes, når en medlemsstat (Østrig) — som i det foreliggende tilfælde — ikke har fastsat nationale regler, hvorved det overlades de nationale retter at træffe afgørelse om og at tilkende sagsomkostninger i forbindelse med den præjudicielle sags behandling henholdsvis at fordele disse på de deltagende parter?«

Formaliteten

12 Stadt Wien og Republik Österreich bestrider, at anmodningen om præjudiciel afgørelse kan antages til realitetsbehandling. De gør hovedsagelig gældende, at der ikke er nogen sammenhæng mellem fortolkningen af fællesskabsretten, som

der anmodes om, og realiteten eller genstanden for tvisten i hovedsagen, da procesreglementets artikel 104, stk. 5, alene er en simpel kompetenceregel og hverken omhandler spørgsmålet om, eller med hvilket beløb, der består en eventuel ret til erstatning af sagsomkostninger i forbindelse med en præjudiciel sag. Endvidere har Verwaltungsgerichtshof allerede bestemt, at Clean Car skal have dækket sagsomkostninger, der kan kræves erstattet i henhold til den anvendelige østrigske lov, hvilket betyder, at den nævnte anmodning ikke har nogen genstand.

13 Det bemærkes hertil, at efter Domstolens faste praksis tilkommer det inden for rammerne af det samarbejde, der i henhold til artikel 234 EF er indført mellem Domstolen og de nationale retsinstanser, udelukkende den nationale retsinstans, for hvem en tvist er indbragt, og som har ansvaret for den retsafgørelse, som skal træffes, på grundlag af omstændighederne i den konkrete sag at vurdere, såvel om en præjudiciel afgørelse er nødvendig for, at den kan afsige dom, som relevansen af de spørgsmål, den forelægger Domstolen. Når de af den nationale retsinstans stillede spørgsmål vedrører fortolkningen af en bestemmelse i fællesskabsretten, er Domstolen derfor principielt forpligtet til at træffe afgørelse herom (jf. bl.a. dom af 13.3.2001, sag C-379/98, PreussenElektra, Sml. I, s. 2099, præmis 38, og af 17.5.2001, sag C-340/99, TNT Traco, Sml. I, s. 4109, præmis 30).

14 Domstolen har dog udtalt, at den i særlige tilfælde med henblik på at efterprøve sin egen kompetence er beføjet til at undersøge de omstændigheder, hvorunder den nationale ret har forelagt sagen (jf. i denne retning dom af 16.12.1981, sag 244/80, Foglia, Sml. s. 3045, præmis 21). Domstolen kan kun afslå at træffe afgørelse vedrørende et præjudicielt spørgsmål fra en national retsinstans, når det klart fremgår, at den ønskede fortolkning af fællesskabsretten savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, når problemet er af hypotetisk karakter, eller når Domstolen ikke råder over de faktiske og retlige oplysninger, som er nødvendige for, at den kan foretage en saglig korrekt besvarelse af de stillede spørgsmål (jf. bl.a. PreussenElektra-dommen, præmis 39, og TNT Traco-dommen, præmis 31).

15 I nærværende sag bemærkes, at Clean Car har anlagt sagen ved den nationale ret med henblik på at få dækket sagsomkostninger, som selskabet anfører at have afholdt i forbindelse med den præjudicielle sag, der gav anledning til Clean Car Autoservice-dommen.

16 Procesreglementets artikel 104, stk. 5, der i sit første afsnit bestemmer, at »[d]et tilkommer den nationale ret at træffe afgørelse om den præjudicielle sags omkostninger«, vedrører netop opgørelsen af sagsomkostninger, der afholdes i forbindelse med en sådan sag.

17 Det følger heraf, at spørgsmålet, der er stillet af den forelæggende ret, som udtrykkeligt vedrører fortolkningen af den nævnte bestemmelse i procesreglementet, står i ubestridelig sammenhæng med hovedsagens genstand.

18 Det må herefter konstateres, at det fremsatte argument om, at procesreglementets artikel 104, stk. 5, alene er en simpel kompetenceregel og hverken omhandler spørgsmålet, om der består et krav på dækning af sagsomkostninger, som er opstået i forbindelse med en præjudiciel sag, eller om kravets nærmere beregning, vedrører det stillede spørgsmåls genstand og er uden betydning for dets antagelse til realitetsbehandling.

19 Dette gælder også for argumentet om, at det præjudicielle spørgsmål ikke har nogen genstand, fordi Clean Car i sagen, der gav anledning til den præjudicielle

forelæggelse, med hensyn til hvilken Domstolen traf afgørelse i Clean Car Autoservice-dommen, som vindende part allerede er blevet tildelt et beløb på 12 860 ATS til dækning af sagsomkostninger, der er afholdt i forbindelse med denne sag.

20 Som det følger af denne doms præmis 7 og 8 fandt tildelingen sted på grundlag af nationale bestemmelser, der gjaldt for procedurer ved Verwaltungsgerichtshof, i medfør af hvilke de sagsomkostninger, der var afholdt af parterne i hovedsagen i forbindelse med en præjudiciel sag, ikke kunne godtgøres, men skulle bæres af den part, der havde afholdt dem, uafhængigt af udfaldet af tvisten i hovedsagen.

21 Spørgsmålet, der er stillet af den forelæggende ret, har netop til genstand at få afklaret, om retten til en sådan erstatning kan støttes på procesreglementets artikel 104, stk. 5, hvis den anvendelige nationale lovgivning ikke indeholder bestemmelser, der specifikt regulerer erstatningen af sagsomkostninger, der er opstået for parterne i hovedsagen i en præjudiciel sag.

22 Det følger af de ovenstående overvejelser, at spørgsmålet, der er stillet af den forelæggende ret, skal antages til realitetsbehandling, og at det skal besvares.

Det præjudicielle spørgsmål

23 I den forbindelse bemærkes, at procesreglementets artikel 104, stk. 5, efter sin ordlyd begrænser sig til at overlade det til den nationale ret, der har indledt en

præjudiciel sag, at træffe afgørelse om sagsomkostninger, der er afholdt i forbindelse hermed. Denne bestemmelse, der blev indført i procesreglementet med virkning fra den 6. oktober 1979 (jf. ændring i procesreglementet for De Europæiske Fællesskabers Domstol fastsat den 12.9.1979, EFT L 238, s. 1), medfører nødvendigvis på fællesskabsrettens nuværende udviklingstrin, at den nationale ret træffer afgørelse på grundlag af de relevante bestemmelser i sin nationale ret.

24 For det første udgør den præjudicielle sags behandling, som Domstolen udtalte i den første præjudicielle sag, der blev forelagt den (dom af 6.4.1962, sag 13/61, De Geus, Sml. 1954-1964, s. 293, org.ref.: Rec. s. 89, på s. 107), i forhold til hovedsagens parter et led i den sag, der verserer for den nationale ret.

25 For det andet indeholder procesreglementet ikke selv bestemmelser om opgørelsen af sagsomkostninger, der opstår ved en præjudiciel sag. Det bestemmes tværtimod udtrykkeligt i artikel 103, stk. 1, med hensyn til præjudicielle forelæggelser, at de kun er omfattet af dets bestemmelser med de tilpasninger, der følger af den præjudicielle forelæggelses særlige karakter.

26 Som Domstolen allerede har udtalt, er der en grundlæggende forskel mellem den i EF-traktatens artikel 177 (nu artikel 234 EF) omhandlede procedure og partsproceduren, hvorfor bestemmelserne vedrørende sagsomkostninger, der er fastsat for partsproceduren i procesreglementets artikel 69 til 75, i mangel af en udtrykkelig bestemmelse ikke kan udstrækkes til at gælde for den præjudicielle procedure. Det følger heraf, at i mangel af fællesskabsretlige bestemmelser er opgørelsen af sagsomkostninger og spørgsmålet om godtgørelse af de nødvendige udgifter, der er afholdt af parterne i hovedsagen i anledning af den præjudicielle procedure, omfattet af de bestemmelser i den nationale lovgivning, der finder anvendelse på nævnte hovedsag (jf. i den retning dom af 1.3.1973, sag 62/72, Bollmann, Sml. s. 269, præmis 5 og 6).

27 Det følger af ovenstående, at det på fællesskabsrettens nuværende udviklingstrin i princippet tilkommer hver enkelt medlemsstat i sin interne retsorden at fastsætte bestemmelser med hensyn til opgørelse af sagsomkostninger, der er afholdt af parterne i hovedsagen i forbindelse med en præjudiciel procedure og navnlig at fastsætte betingelserne og reglerne, hvorefter disse sagsomkostninger kan pålægges en af parterne eller deles imellem dem, eller at hver af parterne skal bære de omkostninger, som de har afholdt.

28 Som generaladvokaten har anført i punkt 26 i sit forslag til afgørelse, bemærkes dog, at det, når der ikke er udstedt fællesskabsbestemmelser på området, tilkommer hver enkelt medlemsstat i sin interne retsorden at fastsætte de processuelle regler for sagsanlæg til sikring af beskyttelsen af de rettigheder, som fællesskabsretten medfører for borgerne. Disse regler må dog ikke være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende søgsmål på grundlag af national ret (ækvivalensprincippet), og de må heller ikke i praksis gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til Fællesskabets retsorden (effektivitetsprincippet) (jf. i den retning bl.a. dom af 15.9.1998, forenede sager C-279/96, C-280/96 og C-281/96, Ansaldo Energia m.fl., Sml. I, s. 5025, præmis 16 og 27, og af 1.12.1998, sag C-326/96, Levez, Sml. I, s. 7835, præmis 18).

29 Med hensyn til effektivitetsprincippet ses det ikke, at udøvelsen af de ved fællesskabsrettens retsorden tildelte rettigheder praktisk umuliggøres eller gøres uforholdsmæssig vanskelig ved en national lovgivning, der — som loven af 1985 og forordningen af 1994 gør det — bestemmer, at den part, der vinder en sag ved en national ret, har ret til at få dækket visse af de sagsomkostninger, som han har afholdt, men som ikke indeholder særlige bestemmelser med hensyn til omkostningerne, der inden for denne sags rammer er opstået ved et mellemkommende processuelt skridt, som den præjudicielle procedure, der er indført ved artikel 234 EF.

30 Med hensyn til ækvivalensprincippet er det tilstrækkeligt at bemærke, at det medfører, at den nævnte nationale lovgivning finder anvendelse uden forskel på

den præjudicielle procedure, der er indført ved artikel 234 EF, og tilsvarende processuelle skridt, som kan komme på tale i tvisten i hovedsagen i henhold til national ret.

31 Den nationale ret, som er den eneste, der har direkte kendskab til de nærmere processuelle regler i national ret, må efterprøve, om dette er tilfældet (jf. i den retning bl.a. Levez-dommen, præmis 39, 50 og 53, og dom af 16.5.2000, sag C-78/98, Preston m.fl., Sml. I, s. 3201, præmis 49 og 56).

32 I betragtning af ovenstående overvejelser må spørgsmålet besvares med, at procesreglementets artikel 104, stk. 5, skal fortolkes således, at opgørelsen af sagsomkostninger, som er afholdt af parterne i hovedsagen i anledning af den præjudicielle procedure, der er indført ved artikel 234 EF, henhører under de bestemmelser i national ret, der finder anvendelse på tvisten, som verserer for den forelæggende ret. Disse regler må dog ikke være mindre gunstige end reglerne vedrørende tilsvarende processuelle skridt, som kan komme på tale i en sådan tvist i henhold til national ret.

Sagens omkostninger

33 De udgifter, der er afholdt af den østrigske regering og af Kommissionen, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

vedrørende det spørgsmål, der er forelagt af Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien ved kendelse af 9. september 1999, for ret:

Artikel 104, stk. 5, i Domstolens procesreglement, kodificeret udgave af 6. marts 1999 (1999/C 65/01), skal fortolkes således, at opgørelsen af sagsomkostninger, som er afholdt af parterne i hovedsagen i anledning af den præjudicielle procedure, der er indført ved artikel 234 EF, henhører under de bestemmelser i national ret, der finder anvendelse på tvisten, som verserer for den forelæggende ret. Disse regler må dog ikke være mindre gunstige end reglerne vedrørende tilsvarende processuelle skridt, som kan komme på tale i en sådan tvist i henhold til national ret.

Colneric Gulmann

Puissochet Schintgen Skouris

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 6. december 2001.

R. Grass F. Macken

Justitssekretær Formand for Sjette Afdeling